

Sygn. akt III AUa 613/17

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 listopada 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Bożena Lichota
Sędziowie:	SSA Agata Pyjas-Luty SSA Krystian Serzysko
Protokolant:	st. prot. sądowy Anna Żarczyńska-Ziobro

po rozpoznaniu w dniu 16 listopada 2017 r. w Krakowie

sprawy z wniosku **W. K.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w C.**

o emeryturę

na skutek apelacji wnioskodawcy W. K.

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie VII Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 31 stycznia 2017 r. sygn. akt VII U 1876/16

o d d a l a apelację.

Sygn. akt III AUa 613/17

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Krakowie wyrokiem z dnia 31 stycznia 2017 r. oddalił odwołanie wnioskodawcy W. K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w C. z dnia 17 sierpnia 2015 r. odmawiającej przyznania wnioskodawcy emerytury w wieku obniżonym z powodu nie wykazania co najmniej 25 – letniego ogólnego stażu ubezpieczeniowego.

Sąd Okręgowy ustalił, że W. K., ur. (...), w dniu (...) złożył wniosek o emeryturę. Wnioskodawca nie jest członkiem OFE, na dzień 1 stycznia 1999 r. ma wykazany uwzględniony przez organ rentowy ogólny staż pracy wynoszący 23 lata 1 miesiąc i 20 dni. W okresie od 23 lipca 1971 r. do 1 września 1975 r. W. K. pracował ok. 4 godziny dziennie w gospodarstwie rolnym sąsiadki A. R., w tym czasie uczęszczał też do technikum (...) w K., dojeżdżając codziennie do szkoły około 3 km. Gospodarstwo rolne miało powierzchnię 1,0710 ha i znajdowało się w miejscowości (...), obejmowało parcele gruntowe (...) oraz parcele budowlane (...). Na działce znajdował się budynek mieszkalny i 4 budynki gospodarcze. Całość gospodarstwa była wykorzystywana rolniczo. Gospodarstwo to znajdowało się w

bezpośrednim sąsiedztwie nieruchomości rodziców wnioskodawcy, którzy sami nie mieli gospodarstwa rolnego, a jedynie ogród o pow. 15 ar. Matka wnioskodawcy pracowała zawodowo w B. w godzinach od 4.00 do 16.00, ojciec wnioskodawcy nadużywał alkoholu i nie zajmował się dziećmi. W czasie nieobecności rodziców opiekę nad wnioskodawcą przejmowała A. R.,

w której domu wnioskodawca spędzał wiele czasu, przyjaźnił się z jej córką. Wnioskodawca pomagał A. R. w prowadzeniu gospodarstwa wykonując prace polowe i pomagając przy obsłudze zwierząt, pracował codziennie w godzinach od 15 do 19/20 w zamian za jedzenie. W prowadzeniu gospodarstwa (...) pomagali również jej córka – A. i starsi rodzice. Syn A. R. wyjechał do D. i nie interesował się rodziną.

W powyższym stanie rzeczy Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie nie zasługuje na uwzględnienie, ponieważ wnioskodawca nie wykazał co najmniej 25 – letniego okresu składkowego i nieskładkowego, a tym samym nie spełnił wszystkich przesłanek warunkujących przyznanie emerytury w wieku obniżonym wynikających z art. 184 w zw. z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Sąd Okręgowy wskazał, że dla obliczenia ogólnego stażu pracy ma znaczenie przepis art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zgodnie z którym przy ustalaniu prawa do emerytury oraz przy obliczaniu jej wysokości uwzględnia się również przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, traktując je z zastrzeżeniem art. 56, jak okresy składkowe, jeśli okresy składkowe i nieskładkowe, ustalone na zasadach określonych w art. 5-7, są krótsze od okresu wymaganego do przyznania emerytury, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu. Przepis ten oznacza, że brakujący staż pracy może zostać uzupełniony o okres pracy w gospodarstwie rolnym do takiego wymiaru stażu, który jest konieczny do nabycia uprawnień emerytalnych. Jeżeli więc okresy składkowe i nieskładkowe nie osiągają 25 lat, jak ma to miejsce w przypadku wnioskodawcy, możliwe jest ich uzupełnienie okresami wskazanymi w art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w celu nabycia prawa do świadczenia przedemerytalnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2011 r. I UK 246/10; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 września 2008 r. II UK 364/2007). O uwzględnieniu okresów pracy w gospodarstwie rolnym przesądza wystąpienie dwóch okoliczności, a mianowicie wykonywanie czynności rolniczych powinno odbywać się zgodnie z warunkami określonymi w definicji legalnej "domownika" z art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz czynności te muszą być wykonywane w wymiarze nie niższym niż połowa ustawowego czasu pracy, tj. minimum 4 godziny dziennie, gdyż „przesłanką zaliczenia do okresów składkowych okresu pracy w gospodarstwie rolnym, o którym stanowi art. 10 ust. 1 pkt 3 jest znaczący dla funkcjonowania tego gospodarstwa wymiar czasu pracy, za który uważa się wymiar co najmniej połowy pełnego wymiaru czasu pracy” (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2011 r. II UK 305/10; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 1997 r. II UKN 96/96; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 1998 r. II UKN 433/97). Sąd Okręgowy wskazał, że z przeprowadzonego postępowania dowodowego wynika, iż gospodarstwo rolne (...) w spornym okresie miało pow. 1,0710 ha, a tym samym spełniało minimalne normy obszarowe dla gospodarstwa rolnego (tj. do 31 grudnia 1971 r. – 0,2 ha, a od 1 stycznia 1972 r. – 0,5 ha). Bez znaczenia w kontekście okoliczności sprawy jest fakt, że gospodarstwo to obejmowało parcele gruntowe i parcele budowlane (budynek mieszkalny i 4 budynki gospodarcze). Wchodzące w skład gospodarstwa rolnego grunty pod budynkami mieszkalnymi (gospodarczymi) i grunty niezbędne do korzystania z tych budynków są nieruchomościami rolnymi (gruntami rolnymi) (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 1996 r. III CZP 47/96). W ocenie Sądu Okręgowego nie można jednak A. R. przypisać statusu „osoby bliskiej” o której mowa w art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zgodnie z tym przepisem domownikiem jest osoba bliska rolnikowi, która: ukończyła 16 lat, pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie, stale pracuje w tym gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy. Istotne jest to, że ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników nie wprowadza definicji osoby bliskiej, dlatego celem wyjaśnienia tego pojęcia konieczne jest odwołanie się do przepisów regulujących inne dziedziny. Przykładowo w postępowaniu karnym pod pojęciem osoby bliskiej rozumie się małżonka, wstępnego, zstępnego, powinowatych w tej samej linii lub stopniu, osobę pozostającą w stosunku przysposobienia oraz jej małżonka, a także osobę pozostającą we wspólnym pożyciu (art. 115 § 11 k.k.), a w ustawie o gospodarce

nieruchomościami pojęcie to oznacza zstępnych, wstępnych, rodzeństwo, dzieci rodzeństwa, osoby przysposabiające i przysposobione, małżonka który nie pozostaje we wspólności ustawowej ze sprzedającym nieruchomości lub prawo użytkownika wieczystego oraz osobę, która pozostaje ze sprzedającym faktycznie we wspólnym pożyciu. Pojęcie osoby bliskiej związane jest więc przede wszystkim z pojęciem rodziny, funkcjonowania rodziny, więzi fizycznej i emocjonalnej. Definiując pojęcie „osoby bliskiej” należy zatem poruszać się przede wszystkim w kryterium pokrewieństwa, małżeństwa, przysposobienia. Do katalogu „osoby bliskiej” przepisy prawa zaliczają również osobę pozostającą w nieformalnym związku. Jednak w żadnym z przepisów obowiązującego prawa ustawodawca nie opiera definicji osoby bliskiej wyłącznie o więź emocjonalną i uczuciową, nawet bowiem wchodzący w szeroko rozumianą definicję „osoby bliskiej” konkubinaty, zgodnie z orzecznictwem jest prawnie nieuregulowaną trwałą wspólnotą życiową mężczyzny i kobiety opartą o trwałość i pożycie uzewnętrzniające się w płaszczyźnie m.in. gospodarczej tj. wspólne prowadzenie gospodarstwa domowego, wspólne zamieszkiwanie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 1997 r. II CKN 485/97). Tym samym pomimo, że wnioskodawcą i A. R. łączyła zapewne więź emocjonalna i w jego odczuciu była ona dla niego osobą bliską, to więź ta nie jest wystarczająca do zastosowania definicji „osoby bliskiej”. Z tych przyczyn

w ocenie Sądu Okręgowego sporny okres nie może zostać zaliczony do ogólnego stażu pracy, co w konsekwencji oznacza, że wnioskodawca nie posiada wymaganych 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych uprawniających do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach.

Apelację od powyższego wyroku złożył W. K. zarzucając: 1) naruszenie art. 6 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników poprzez nieprawidłowe zastosowanie przepisu ustawy nie obowiązującej w okresie pracy w gospodarstwie rolnym odwołującego objętym treścią wyroku (23 lipca 1971 r. – 1 września 1975 r.) mającym miejsce jeszcze przed wejściem w życie ustawy poprzedzającej w.w. ustawę tj. ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r.

o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i ich rodzin oraz ustawy poprzedzającej w.w. ustawę tj. ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin, tj. w czasie gdy

w stosunku do rolników obowiązywały jedynie przepisy ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o przekazywaniu gospodarstw rolnych na własność Państwa za rentę i spłaty pieniężne, nie wskazujące na zakres ubezpieczenia społecznego rolników jak też nie znające pojęć „rolnika” czy „domownika rolnika”, co doprowadziło do oddalenia odwołania przez Sąd Okręgowy; 2) naruszenie art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników poprzez nieprawidłową wykładnię tego przepisu, a wobec tego bezpodstawne uznanie, że niespokrewniona osoba spoza kręgu rodziny rolnika nie może stanowić osoby bliskiej rolnikowi, a w związku z tym osoba taka nie mieści się w definicji „domownika rolnika”, co doprowadziło do oddalenia odwołania przez Sąd Okręgowy, podczas gdy przepis nie definiuje pojęcia „osoby bliskiej”, nie wprowadza kryterium pokrewieństwa pomiędzy domownikiem rolnika a rolnikiem, a treść wszystkich przesłanek zawartych w art. 6 pkt 2 ustawy wskazuje na możliwość przyjęcia, że za osobę bliską rolnikowi uznać należy również niespokrewnioną

z rolnikiem osobę, z którą łączą rolnika bliskie więzi, zamieszkującą w bliskim sąsiedztwie rolnika; 3) naruszenie art. 10 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r.

o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez nieprawidłowe nie zastosowanie tego przepisu ze względu na odstąpienie od uwzględnienia przy ustalaniu przysługiwania prawa do emerytury przypadających przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresów pracy odwołującego po ukończeniu 16 roku życia w gospodarstwie rolnym (...); 4) naruszenie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w zw. z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, poprzez ich nieprawidłowe nie zastosowanie, a w związku z tym uznanie, że odwołujący nie spełnia warunków do przyznania emerytury w obniżonym wieku i w związku z tym wydanie decyzji odmownej

w zakresie ustalenia prawa do emerytury skarżącego. Podnosząc powyższe zarzuty apelujący wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie odwołania

i przyznanie wnioskodawcy emerytury w obniżonym wieku emerytalnym oraz

o zasądzenie od organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego za obydwie instancje. Apelujący podnosił, że pomimo dokonania prawidłowych ustaleń faktycznych, Sąd Okręgowy nieprawidłowo oddalił odwołanie. Przede wszystkim uchybieniem Sądu było zastosowanie przepisów nie obowiązujących w okresie objętym analizą Sądu. Przed wejściem w życie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. obowiązywała ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i ich rodzin, a w okresie ustawę tę poprzedzającym - ustawa z dnia 27 października 1977 roku o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin. Tym samym w okresie objętym analizą Sądu Okręgowego w stosunku do rolników obowiązywały przepisy ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o przekazywaniu gospodarstw rolnych na własność Państwa za rentę i spłaty pieniężne. Ustawa ta nie wskazywała na zakres ubezpieczenia społecznego rolników, nie znając pojęć „rolnika” czy „domownika rolnika”. Najprawdopodobniej

z uwagi na konieczność rozróżnienia sytuacji osób pracujących na gospodarstwie rolnym i chcących dokonać uzupełnienia okresów składkowych i nieskładkowych

z tego powodu w okresach: do 1977 r. i do 1983 r. oraz osób pracujących po tym okresie (a to po wejściu w życie wskazanych powyżej przepisów ustaw wprowadzających ubezpieczenie społeczne rolników), ustawodawca rozróżnił w art. 10 ust. 1 pkt 1 - 3 ustawy różne okresy wykonywania prac w gospodarstwie rolnym. Jedyne w związku z tym do okresu wskazanego w art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawodawca wskazał na konieczność odwołania się do przepisów ustaw szczególnych wprowadzających obowiązek opłacenia składek na ubezpieczenia społeczne rolników. Skoro zatem doszło do takiego podziału, to zdaniem apelującego wyrok Sądu Okręgowego nie powinien opierać się na przepisie art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Uregulowanie zawarte w art. 10 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie wprowadza bowiem konieczności odwołania się do przepisów ustaw szczególnych

w zakresie pracy na gospodarstwie rolnym. Takie podejście prezentowane jest

w orzecznictwie sądów powszechnych. Sąd Okręgowy w Łodzi w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 lutego 2016 r. VIII U 1338/15 wyjaśnił, że art. 10 ustawy

o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczenia został wprowadzony

w oderwaniu od przepisów szeroko rozumianego systemu ubezpieczeń społecznych, w tym przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników. Przed dniem 1 stycznia 1983 r. nie istniał obowiązek opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników za domownika. Ubezpieczenie to zostało wprowadzone od dnia 1 stycznia 1983 r.

w ustawie o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i dotyczyło domowników, czyli osób bliskich rolnikowi, pracujących w jego gospodarstwie i dla których praca ta stanowiła główne źródło utrzymania. Na tle art. 10 (wcześniej art. 5 ustawy o rewalforyzacji) zaznaczył się podział okresów uwzględnianych jak okresy składkowe na okresy objęte ubezpieczeniem społecznym rolników, wymienione

w punkcie 1 tego artykułu oraz okresy, których przed tym dniem ubezpieczenie nie obejmowało. W punkcie 2 tego przepisu chodziło o okres prowadzenia gospodarstwa rolnego, czyli bycia rolnikiem przed dniem 1 lipca 1977 r. (od 1 lipca 1977 r. wprowadzono obowiązkowe ubezpieczenie społeczne rolników), a w punkcie 3 o okres pracy w gospodarstwie rolnym wynikający przed dniem 1 stycznia 1983 r.

z innego statusu niż status rolnika (od 1 stycznia 1983 roku wprowadzono ubezpieczenie społeczne domownika). Świadczy to o tym, że ustawodawca wprowadzając przepis art. 10 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych odnosił go do przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników, aczkolwiek nie musi być to związane ze stosowaniem wprost definicji domownika, przy ustalaniu uprawnień emerytalnych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W ten sam sposób odniósł się do spornej tematyki Sąd Najwyższy

w wyroku z dnia 17 stycznia 2017 r. wskazując, że skoro w stażu ubezpieczeniowym uprawniającym do emerytury z powszechnego systemu ubezpieczenia społecznego uwzględnia się okresy pracy w gospodarstwie rolnym, które poczynając od dnia

1 stycznia 1983 r. stanowiłyby tytuł podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników jako domownika, to kwalifikacji tej pracy należy dokonać według przepisów obowiązujących w tej dacie, czyli zgodnie z art. 2 pkt 2 obowiązującej od dnia

1 stycznia 1983 r. ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych

i członków ich rodzin. Sąd Najwyższy wskazał, że definicja pojęcia „domownika” zamieszczona w tym przepisie nie jest tożsama z zamieszczoną w art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zgodnie z pierwszym

z powołanych przepisów, za domowników byli uważani członkowie rodziny rolnika i inne osoby pracujące w gospodarstwie rolnym, jeżeli pozostawały we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, ukończyły 16 lat, nie podlegały obowiązkowi ubezpieczenia społecznego na podstawie innych przepisów, a praca w gospodarstwie rolnym stanowiła ich główne źródło utrzymania. Natomiast w myśl drugiego przepisu, domownikiem jest osoba bliska rolnikowi, która ukończyła 16 lat, pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym, lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie oraz stale pracuje w tym gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy. Obecna definicja domownika zawęży zatem zakres podmiotowy tego pojęcia tylko do osób bliskich rolnikowi, a nadto statuuje dodatkowe kryterium kwalifikacyjne w postaci stałości pracy w gospodarstwie rolnym. Poprzednio obowiązujące przepisy uznawały bowiem za domownika także inne - poza członkami rodziny rolnika - osoby pracujące w gospodarstwie rolnym. Takie stanowisko Sądu Najwyższego pozwala na przyjęcie, iż w stosunku do odwołującego wystarczające powinno stać się spełnienie przesłanek wskazanych treścią art. 10 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W okresie objętym rozstrzygnięciem Sądu Okręgowego nie obowiązywały przepisy. Ewentualnie, w przypadku przyznania, że zastosowanie winna znaleźć ustawa z 1983 r., w przypadku odwołującego definicja „domownika” winna zostać rozszerzona do pojęcia zdefiniowanego przez Sąd Najwyższy. W rozumieniu art. 2 pkt 2 obowiązującej od dnia 1 stycznia 1983 r. ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, odwołujący jako osoba niespokrewniona z rolnikiem, a spełniająca pozostałe przesłanki, z całą pewnością wpisuje się w treść definicji wskazanej w art. 2 pkt 2 w/w ustawy. W ocenie apelującego powyższa argumentacja przemawia za zasadnością zarzutu zawartego w punkcie 1 zarzutów apelacji, jedynie zatem uznając konieczność zastosowania w przedmiotowej sprawie art. 6 pkt. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, stawiany jest zarzut zawarty w punkcie 2 petitum apelacji. W ocenie apelującego Sąd Okręgowy dokonał nieprawidłowej wykładni przepisu art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, ponieważ wykładni tej nie należy dokonywać w oderwaniu od poszczególnych przesłanek wskazanych w treści przepisu. W orzecnictwie sądów powszechnych nie wyklucza się uznania osoby niespokrewnionej z rolnikiem za osobę bliską, tytułem przykładu wskazać można wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 grudnia 2012 r. III Aua 1423/12, gdzie wyrokując w sprawie o odmiennym stanie faktycznym, ale przy podobnej konfiguracji (rolnik i dziecko sąsiada). Sąd Apelacyjny w Krakowie przyjął za możliwe do zakwalifikowania jako osobę bliską rolnikowi osobę z nim nie spokrewnioną, zamieszkujejącą po sąsiedzku i mającą bliskie relacje z rolnikiem. Podobnie wypowiedział się Sąd Okręgowy w Elblągu w wyroku z dnia 29 lutego 2016 r. IV U 1453/15. Niczego we wskazanej powyżej wykładni art. 6 ustawy

o ubezpieczeniu społecznym rolników nie może zmienić argumentacja Sądu Okręgowego odnosząca się do definicji zawartych w prawie karnym. Definicja taka nie może być pomocna w niniejszej sprawie, ponieważ sformułowana jest jedynie pod kątem odpowiedzialności karnej. W ocenie apelującego dokonując wykładni celowościowej art. 6 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników należy odwoływać się nie do przepisów prawa karnego, lecz ustaw szczególnych związanych

z istnieniem uprawnień mających źródło w prawie cywilnym oraz w zakresie regulacji dotyczących pomocy społecznej. Najszerze pojęcie rodziny przewiduje Ordynacja podatkowa i przepis art. 691 k.c. Za rodzinę w świetle ustawy o pomocy społecznej (art. 6 pkt 14) uważa się osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujejące i gospodarujące. Także w rozumieniu art. 527 § 3 k.c. ustalenie, kogo należy objąć pojęciem osoby bliskiej, zależy od konkretnych okoliczności faktycznych. Zaliczeniu do tych osób

w pierwszym rzędzie obok bliskich członków rodziny podlegać będą przyjaciele, koledzy, zaufani pracownicy, podwładni itp. Pojęcie najbliższych należy bowiem oceniać nie według kryterium czysto formalnego, jakim jest stopień pokrewieństwa, ale na podstawie istniejącego faktycznie stosunku bliskości pomiędzy osobami pozostającymi we wzajemnych relacjach rodzinnych. W świetle powyższego

w ocenie apelującego z całą pewnością bliski stosunek odwołującego i A. R., kwalifikujący się wręcz jako stosunek pomiędzy faktycznym rodzicem zastępczym

a podopiecznym, mieści się w zakresie art. 6 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, co wskazuje na zasadność zarzutu zawartego w pkt 2 petitum apelacji.

Sąd Apelacyjny rozważył, co następuje.

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Trafnie uznał Sąd I instancji, że sporny okres przypadający od 23 lipca 1971 r. do 1 września 1975 r. nie może zostać doliczony do ogólnego stażu ubezpieczeniowego wnioskodawcy na podstawie art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (j.t. Dz. U. z 2017 r. poz. 1383 ze zm., zwanej dalej „ustawą emerytalno – rentową”),

a w konsekwencji wnioskodawca nie spełnia wszystkich przesłanek warunkujących przyznanie emerytury w wieku obniżonym wynikających z art. 184 w zw. z art. 32 ustawy emerytalno – rentowej i w zw. z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia

7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych

w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. z 1983 r. Nr 8 poz. 43). Sąd Apelacyjny nie podziela jednak w całości argumentacji prawnej przedstawionej przez Sąd I instancji na poparcie takiego rozstrzygnięcia. W świetle powołanych na wstępie przepisów przyznanie emerytury w wieku obniżonym uzależnione jest od: osiągnięcia na dzień 1 stycznia 1999 r. okresu składkowego

i nieskładkowego wynoszącego dla mężczyzn co najmniej 25 lat, w tym co najmniej 15 – letniego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach, nie przystąpienia do OFE i osiągnięcia wieku wynoszącego dla mężczyzn 60 lat. Mając na uwadze treść zaskarżonej decyzji organu rentowego, nie kwestionującej legitymowania się przez wnioskodawcę wymaganym stażem pracy w szczególnych warunkach, zgodzić należy się z Sądem I instancji, że wnioskodawca w okolicznościach rozpoznawanej sprawy mógłby legitymować się 25 – letnim okresem składkowym i nieskładkowym jedynie w przypadku uzupełnienia brakującego ogólnego stażu ubezpieczeniowego okresami pracy w gospodarstwie rolnym (organ rentowy uznał za udowodniony okres składkowy i nieskładkowy wynoszący łącznie 23 lata, 1 miesiąc i 20 dni). Jak słusznie zauważył Sąd I instancji, w świetle regulacji zawartej w art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalno – rentowej, przy ustalaniu prawa do emerytury istnieje możliwość uzupełnienia, w niezbędnym zakresie, brakujących okresów składkowych

i nieskładkowych, poprzez doliczenia przypadających przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresów pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia (traktując je jak okresy składkowe). W orzecznictwie ugruntowane jest stanowisko, że uwzględnienie przy ustalaniu uprawnień do świadczeń emerytalno-rentowych okresów pracy

w gospodarstwie rolnym sprzed objęcia rolników obowiązkiem opłacania składki na rolnicze ubezpieczenie społeczne domowników (tj. przed dniem 1 stycznia 1983 r.) jest możliwe w przypadku łącznego spełnienia dwóch warunków, a mianowicie, gdy wykonywanie czynności rolniczych odbywa się zgodnie z warunkami określonymi

w definicji „domownika” oraz gdy czynności te są wykonywane w wymiarze nie niższym niż połowa ustawowego czasu pracy tj. minimum 4 godziny dziennie.

Podkreślenia wymaga, że sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego. W wywiedzionej apelacji wnioskodawca nie sformułował zarzutu naruszenia prawa procesowego, w oparciu o który kwestionowałby poczynione przez Sąd I instancji ustalenia faktyczne. Apelacja opiera się tylko i wyłącznie na zarzucie naruszenia prawa materialnego, a zatem uznać należy w takiej sytuacji, że skarżący podziela ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd I instancji, negując jedynie prawidłowość zastosowania przez Sąd I instancji normy przewidującej uzupełnianie brakującego stażu ubezpieczeniowego okresami pracy wykonywanej

w gospodarstwie rolnym, a to poprzez odwołanie się do niewłaściwych przepisów regulujących zagadnienie możliwości zakwalifikowania danej osoby jako „domownika”. Z tego względu uznać należy, że niekwestionowane ustalenia faktyczne Sądu I instancji są wiążące dla Sądu Apelacyjnego przy rozpoznawaniu apelacji wnioskodawcy. Z poczynionych przez Sąd I instancji ustaleń faktycznych jednoznacznie wynika, że wnioskodawca w wymiarze co najmniej 4 godzin dziennie pracował w gospodarstwie rolnym (...), która zamieszkiwała

w bezpośrednim sąsiedztwie domu rodzinnego wnioskodawcy, w którym zamieszkiwał on wspólnie z matką, pracującą zawodowo w (...)i ojcem, nadużywającym alkoholu i nie sprawującym z tego względu opieki nad wnioskodawcą. W czasie nieobecności matki wnioskodawcy opiekę nad nim sprawowała A. R.. Wnioskodawca wykonywał na rzecz

A. R. prace polowe, a także pomagał przy obsłudze hodowanych w jej gospodarstwie zwierząt. W ocenie Sądu Apelacyjnego wobec powyższych ustaleń faktycznych brak jest podstaw do uwzględnienia apelacji (tj. przyznania wnioskodawcy emerytury), jakkolwiek trafny jest zarzut apelacji, że Sąd I instancji błędnie odwołał się do definicji legalnej domownika zawartej w ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (j.t. Dz. U. z 2016 r. poz. 277 ze zm.), zgodnie z którą za domownika uważa się osobę bliską rolnikowi, która ukończyła 16 lat, pozostaje

z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie, stale pracuje w tym gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy (art. 6 pkt 2 powołanej ustawy). W ocenie Sądu Apelacyjnego prawidłowe byłoby w niniejszej sprawie odwołanie się przez Sąd I instancji do definicji domownika zawartej w przepisie art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (j.t. Dz. U. z 1989 r. Nr 23 poz. 133 ze zm.), zgodnie z którym pod pojęciem domownika rozumie się członków rodziny rolnika

i inne osoby pracujące w gospodarstwie rolnym, jeżeli pozostają we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, ukończyły 16 lat, nie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów, a ponadto praca w gospodarstwie rolnym stanowi ich główne źródło utrzymania. W odniesieniu do tej kwestii Sąd Apelacyjny w pełni podziela pogląd prawny wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 stycznia 2017 r. I UK 491/15 (LEX nr 2242375). W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd Najwyższy wyjaśnił, że skoro w stażu ubezpieczeniowym uprawniającym do emerytury z powszechnego systemu ubezpieczenia społecznego uwzględnia się okresy pracy w gospodarstwie rolnym, które poczyniły od dnia

1 stycznia 1983 r. stanowiłyby tytuł podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników jako domownika, to kwalifikacji tej pracy należy dokonać według przepisów obowiązujących w tej dacie tj. na podstawie art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, która obowiązywała od dnia 1 stycznia 1983 r. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na to, że przepis art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalno – rentowej (dotyczący pracy

w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia) nie jest adresowany do osób objętych ubezpieczeniem społecznym z tytułu pracy w gospodarstwie rolnym, ponieważ takich osób (rolników i domowników) dotyczy art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalno – rentowej (mówiący o okresie ubezpieczenia społecznego rolników, za który opłacono przewidziane w odrębnych przepisach składki). Natomiast cała regulacja art. 10 ustawy emerytalno – rentowej nawiązuje do przepisów

o ubezpieczeniu społecznym rolników i w sposób wyraźny wyłącza możliwość podwójnego uwzględniania tego samego okresu ubezpieczenia do ustalania prawa do świadczeń emerytalnych i rentowych z systemu powszechnego i rolniczego. Przepisy art. 10 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy emerytalno – rentowej, chociaż nie odsyłają wprost do przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników, to operują datami istotnymi w punktu widzenia tego ubezpieczenia. Dotyczą one osób, które

w wymienionych okresach nie podlegały ubezpieczeniu społecznemu rolników

z uwagi na to, że system taki nie istniał (rolnicy przed dniem 1 lipca 1977 r.) lub nie obejmował danej kategorii podmiotów (domownicy przed dniem 1 stycznia 1983 r.), ale po datach wskazanych w art. 10 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy zostały tym systemem objęte. Dla osób, które nie są ani rolnikami ani domownikami rolnika, wraz

z nadejściem dat 1 lipca 1977 r. i 1 stycznia 1983 r. nie nastąpiła zmiana ich statusu prawnego z niepodlegających na podlegające rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu. Trzeba też zwrócić uwagę na to, że w omawianym wyroku Sąd Najwyższy przeprowadził obszerną analizę dotychczasowego orzecznictwa dotyczącego kwestii zaliczenia pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, szeroko odwołując się do innych orzeczeń w tym przedmiocie i jednocześnie zauważając, że w pewnym okresie w orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowana była linia orzecznicza abstrahująca od konieczności spełniania warunków „domownika” przez osoby ubiegające się o zaliczenie okresu pracy

w gospodarstwie rolnym. Jednocześnie jednak Sąd Najwyższy podnosił, że kontynuowanie i dalsze akceptowanie takiej linii orzeczniczej prowadziłyby do nierównego traktowania ubezpieczonych w takim znaczeniu, że osoby wykonujące pracę w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia miałyby możliwość zaliczenia tego okresu tylko do dnia 1 stycznia 1983 r., gdyby taka praca była wykonywana i nie było wymagane spełnienie dalszych przesłanek tj. spełnienie warunków „domownika” zawartych w ustawie obowiązującej od dnia 1 stycznia 1983 r. Byłaby to

nierówność w stosunku do tych osób, co do których ustawodawca w art. 2 pkt 2 i art. 1 powołanej ustawy, nie dawałby już takiej możliwości. Z tego względu Sąd Najwyższy wywiódł, że także w okresie poprzedzającym dzień 1 stycznia 1983 r., gdy ten okres mógł być na podstawie art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalno – rentowej zaliczony jako uzupełniający okres składkowy do ogólnego stażu ubezpieczeniowego, musiały być spełnione przesłanki wynikające z art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

Przechodząc zatem do sedna zagadnienia trzeba zwrócić uwagę na to, że zgodnie z art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, za domownika uważa się członków rodziny rolnika i inne osoby pracujące w gospodarstwie rolnym, jeżeli pozostają we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, ukończyły 16 lat, nie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów, a ponadto praca

w gospodarstwie rolnym stanowi ich główne źródło utrzymania. Niewątpliwie przesłanki te są nieco inne, od badanych przez Sąd I instancji, ponieważ definicja domownika wynikająca z ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników zawęża zakres podmiotowy tego pojęcia wyłącznie do osób bliskich rolnikowi, jak też wprowadza dodatkowe kryterium w postaci stałości pracy

w gospodarstwie rolnym. Mając na uwadze poczynione przez Sąd I instancji ustalenia faktyczne dotyczące pracy wnioskodawcy w gospodarstwie rolnym (...) stwierdzić należy, że praca ta nie była wykonywana na warunkach domownika. Z ustaleń tych jednoznacznie bowiem wynika, że chociaż wnioskodawca pracował w gospodarstwie rolnym (...) po ukończeniu 16 roku życia i nie podlegał obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów, to jednak ani nie pozostawał z A. R. we wspólnym gospodarstwie domowym, ani też praca w gospodarstwie (...) nie stanowiła dla niego głównego źródła utrzymania. Wnioskodawca pozostawał we wspólnym gospodarstwie domowym ze swoimi rodzicami, a jego utrzymanie zapewniała mu matka. Zatem okoliczność, na którą słusznie zwrócił uwagę apelujący, że pojęcie domownika z art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin nie było zawężone wyłącznie do osób bliskich rolnikowi, nie mogła

w ostatecznym rozrachunku doprowadzić do uwzględnienia apelacji. Skoro praca

w gospodarstwie rolnym (...) nie była wykonywana przy spełnieniu kryteriów „domownika”, sporny okres nie mógł zostać zakwalifikowany jako uzupełniający okres składkowy w myśl art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalno – rentowej, a w rezultacie nie zostały przez wnioskodawcę spełnione wszystkie przesłanki, od których zależało nabycie prawa do emerytury w wieku obniżonym.

Ponieważ zaskarżony wyrok jest trafny i odpowiada prawu, a wywiedziona apelacja nie zawierała usprawiedliwionych zarzutów, Sąd Apelacyjny orzekając na podstawie art. 385 k.p.c. apelację tę oddalił.